

הבדלים בין ניכיון שיק מסחרי לניכיון שיק עצמי (הלוואה)

דניאל מזרחי

הקדמה

2

שלום רב

שמי דניאל מזרחי, מנכ"ל ובעל שליטה בקבוצת אופל בלאנס. אופל בלאנס הינה חברה ציבורית הקיימת משנת 2006 ומעניקה שירותים פיננסיים לאלפי עסקים, החברה מתמחה בתחום נכיון שיקים מסחריים. משרדי החברה ממוקמים באשדוד ולחברה נקודות שירות בראשון לציון ובחולון. אני בעל 20 שנות ניסיון בתחום הפיננסיים, חלוץ ומוביל דעה בתחום נותני שרותי המטבע, לקחתי חלק בוועדת חוקה, חוק ומשפט לשינוי הצו לנותני שירותי מטבע, בדיונים בכנסת להגברת התחרותיות בבנקים והגברת הרגולציה על הנש"מים, בוועדת כלכלה בנושא חוק נתוני אשראי, לקחתי חלק בביקורת שנערכה למדינת ישראל ע"י ארגון MONEYVAL בנושא איסור הלבנת הון.

לאור הצורך בהגברת הרגולציה והסדרת האכיפה בתחום ההלוואות החוץ בנקאיות, הוגשה טיוטא במשרד המשפטים לתיקון 3 לחוק הסדרת הלוואות חוץ בנקאיות.

אחת ההמלצות (המלצת משרד המשפטים) היא לשנות את ההגדרה בחוק "הלוואה כל עסקת אשראי, – לרבות ניכיון שטר".

וזאת על מנת ליצור רגולציה טובה יותר ולחייב גם נותני ההלוואות **כנגד שיקים עצמאיים** ברישומים ודיווח כפי שמחויבים בהם נותני שרותי מטבע.

הגדרת המונח ניכיון שיק כהלוואה ללא הבחנה בין ניכיון שיק עצמי לניכיון שיק מסחרי מהטעמים הרגולטורים עשויה ליצור עיוות ובלבול אל מול המערכת המשפטית שכבר עשתה הבחנה ברורה בסוגיה "ת"א 16683-06-13 אלפא ביתא עוגנים שירותים פיננסים

בע"מ" הדנה בסוגיה האם עסקת ניכיון שיק מסחרי היא הלוואה?

גם מבקר המדינה התייחס לנושא בדוח אשר פירסם באוקטובר 2015 בנושא "הפיקוח על מתן אשראי למשקי בית ועל נותני שירותי מטבע" – וזאת בהמשך לדיון שנערך בלשכת המשנה ליועץ המשפטי לממשלה בסוגיה "האם הלוואות שעתידות להיות מוחזרות באמצעות שיקים אישים נכללות בהגדרת ניכיון שיקים, שכן עולות לא פעם טענות של נש"מים שעסקאות אלא הינן הלוואה ולא ניכיון שיקים", קבע המשנה ליועץ המשפטי לממשלה כי "בהעידר הגדרה אחרת בחקיקה למונח 'ניכיון', ברי שיש קושי להחיל את המונח ניכיון על שיק עצמי... פרשנות מרחיבה למונח 'ניכיון' מעלה קושי מאחר שמשמעותה היא הרחבת התפרשותה של עבירה פלילית".

גם מדברי המשנה ליועץ המשפטי לממשלה משתמע כי יש ליצור הבחנה בין ניכיון שיק מסחרי לבין ניכיון שיק עצמי.

עמדתי בנוגע להמלצת משרד המשפטים כאמור היא שהחלטה שכזאת אינה ברת הגיון לא ניתנת ליישום ועשויה להסב נזק רב למשק הישראלי, מההיבט הצרכני והמסחרי. השלכותיה של הצעה שכזאת הרות אסון וגורליות לעצם קיומם והשרדותם של עסקים קטנים (נטולי בטחונות) כפי שאפרט בהמשך המצגת.

כך שבמידה ועסקת ניכיון של שיקים מסחריים תחשב כהלוואה שאז יחולו מגבלות זהות למגבלות החלות על הלוואות, קריא גובה הריבית יוגבל ל כ-20% לשנה ותאסר גביית עמלות טיפול נלוות.

עסקת ניכיון של שיקים מסחריים שאינה מגובה בבטחונות מלקוחות מסורבי בנקים, כאלה שהוגבלו, בעלי היסטוריה לא טובה היא סוג של "מכר בין קונה ומוכר מרצון", היא עסקה שיש לראות בה כקניית כל הסיכונים ומשכך בזמן חדלות פרעון אין כתובת ממנה ניתן להיפרע.

לא ניתן ולא הגיוני לקבוע עמלה בעסקאות ניכיון שיק מסחרי מהסיבה שמעבר למרכיב עלויות המימון יש לגלם את מרכיבי הסיכון השונים שמגלמת כל עסקה ועסקה. במידה ומרכיבי הסיכון לא יגולמו בגובה העמלה, אותם עסקים קטנים נטולי בטחונות יראו עצמם מסורבי שירות לא רק במערכת הבנקאית אלא גם במערכת החוץ בנקאית.

שירותי ניכיון נטולי בטחונות אינם ניתנים ע"י המערכת הבנקאית (לרוב, וגם אם כן ביחס מאוד מצומצם להיקפי הפעילות של הלקוח).

אנסה לעמוד על מרכיביה ומאפייניה של עסקת ניכיון מסחרית אל מול עסקת הלוואה, על מנת שהצוות יוכל להתבונן מקרוב ולקבל נתונים יציבים אודות השוני בין עסקת ניכיון מסחרית להלוואה.

מהו ניכיון שיק?

• ניכיון שיקים מסחריים

שיק מסחרי הוא שיק שנמסר בין נותן שירות למקבל שירות (בין קונה למוכר), אשר אותו ניתן להסב ל"נותן שירותי מטבע" ובניכוי עמלה ניתן לקבל עבורו מזומן במידה והשיק דחוי, מכאן המונח ניכיון.

• ניכיון שיקים עצמאיים

סוג של הלוואה שסילוקה ע"י מסירת שיקים עצמאיים של מבקש ההלוואה.

- לקוחות שמרכיב הבטחונות שלהם אינו תואם את היקפי פעילותם ובמערכת הבנקאית לא יקבלו מסגרת ניכיונות
- לקוחות שבעברם עברו נפילה עסקית, חשבונם הוגבל ומעתה לא יוכלו לקבל שירותים במערכת הבנקאית
- לקוחות שמבקשים לקבל 100% מסך העסקה לעומת המערכת הבנקאית שמוכנה לממן רק 50%-70%
- לקוחות שזמן התגובה וקבלת החלטות מהירות בזמן אמת הם מרכיב חשוב בניהול העסק
- שליטה בתזרים מזומנים – הלקוח שומר לעצמו את השליטה ומחליט לאן לנתב את תזרים המזומנים ואיננו שבוי בזרועות בנק כזה או אחר
- לקוחות שהבנק לא מלווה אותם מכל סיבה אחרת (טעמי אובליגו, עסק קטן מדי, "סתם לא בא למנהל הבנק")
- לקוחותינו מגוונים לעצמם את מסגרות האשראי כמנוע צמיחה

**לקוחותינו הם עסקים קטנים ובינוניים שלא זכו לקבל מענה הולם מהמערכת
הבנקאית מהסיבות שהוזכרו לעיל**

לקוחותינו זוכים לקבל יחס מועדף, מקצועי, מהיר ומרגישים רצויים ולא דחויים

- המערכת החוץ בנקאית נוצרה מתוך צורך קיומי והישרדותי של עסקים לאשראי שלא סופק להם ע"י הבנקים.
- הבנקים נטשו את העסקים הקטנים והבינוניים חסרי הביטחונות לטובת שוק המשכנתאות והעסקים הגדולים.
- רוב המערכת החוץ בנקאית מורכבת ממספר גופים גדולים אשר חלקם ציבוריים (אופל בלאנס, אחים נאוי, פנינסולה, צים פיננסים) המעניקים אשראי בסדר גודל של כ-5 מיליארד ש"ח. בנוסף קיימים מאות נש"מים קטנים ועשרות גופים אחרים פרטיים אשר מרכזים ביחד מתן אשראי בהיקף של מספר מיליארד ש"ח נוספים.
- במסגרת הצעות החוק השונות להידוק הרגולציה על נותני שירותי מטבע מציעים לשנות בהגדרה את המונח "הלוואה - ... לרבות ניכיון שטר" ומבלי לעשות הבחנה בין ניכיון שיק עצמי שהוא בעצם הלוואה לניכיון שיק מסחרי, ובנוסף להכליל בחישוב הריבית גם את דמי הטיפול בעסקת הניכיון.
- נוצר מצב אבסורדי, בעוד שהוועדות השונות מנסות ליצור תחרותיות אל מול המערכת הבנקאית תוך דאגה לצמיחתם ושגשוגם של עסקים קטנים ובינוניים, עשוי להיווצר מצב הפוך בו יחזקו את המערכת הבנקאית ויחלישו את הגופים החוץ בנקאיים, עלולות לגרום למצב הפוך של חיזוק הבנקים והחלשת הגופים החוץ בנקאיים.
- הצעות החוק מנסות להגביל את גובה הריבית והעמלות הנלוות, מבלי לבדוק את ההשלכות שעלולות לגרום לחברות הפיננסיות שאינן בנקים, לנהוג בדיוק כפי שנוהגים הבנקים ולהפסיק להעניק שירותים פיננסיים לאותם עסקים קטנים וזאת מחוסר כדאיות כלכלית ומסחרית.
- יש ליצור הבחנה בין ריבית "נשך" לבין ריבית הגונה אשר מגלמת ניהול סיכונים והקצאת משאבים הנדרשים ללמידת וביצוע העסקה.

הבדלים בין ניכיון שיקים
מסחריים במערכת החוץ
בנקאית אל מול קבלת
הלוואה במערכת
הבנקאית

הלוואה

מקבל ההלוואה משתף פעולה ומציג אסמכתאות אודות איתנותו הפיננסית, דוח בנק, דוח עושר אישי, דוח כספי ובמידה ואינו עמיד פיננסית ידחה

ניכיון שיק מסחרי

- מקבלי השירות נטולי בטחונות והם אינם כתובת להיפרע מהם בזמן אמת.
- לקוחותינו הינם גם כאלה שהיו מוגבלים, פשטו רגל וחזרו להם שיקים.

הלוואה

נותני הלוואות, הגופים המוסדיים, בנקים וחברות האשראי חשופים למאגרי מידע וזוכים לשיתוף פעולה ושקיפות מלאה מצד לקוחותיהם, דבר המסייע ללמידת מצבם הפיננסי של לקוחותיהם

ניכיון שיק מסחרי

מקבל השירות מוסר שקים מצד שלישי כך שלא ניתן לקבל מידע אודות כותב השיק (גם לאחר שיחוקק "חוק שירות נתוני אשראי")

הלוואה

בדיקה חד פעמית קצרה ופשוטה
לעסקאות במח"מ ארוך

ניכיון שיק מסחרי

- כל עסקת ניכיון שונה מקודמתה ומצריכה בדיקה חדשה אודות כותב השיק.
- כל עסקה מצריכה השקעת זמן ומשאבים ללמידת העסקה הן מההיבט של קיום הוראות הצו והן מההיבט של בחינת איתנות פיננסית, דבר המצריך יציאה לשטח, בחינת מסמכים, דוחות כספיים, כרטסות הנהח"ש, הסכמים וכו'.
- עסקת ניכיון לרוב מורכבת משיקים רבים ושונים מה שמצריך בדיקות רבות וזמן טיפול ארוך

הלוואה

ניכיון שיק מסחרי

עסקאות ארוכות מה שמבטיח את
כיסוי הוצאות החיתום

- עסקאות ניכיון עם מח"מ קצר (ממוצע חודשיים) מצריכות תהליך חיתום בכל פעם מחדש
- העמלה חייבת להיות כלכלית שהרי הושקעו משאבים בלמידת העסקה ובתהליך החיתום

הלוואה

ניכיון שיק מסחרי

- ההלוואה ניתנת כנגד בטחונות וערבים של הלווה
- החשיפה בהתאם לביטחונות של מבקש ההלוואה
- בזמן משבר ניתן לחלט מתוך הבטחונות את כספי ההלוואה וההוצאות הנלוות שנגרמו כתוצאה מהליך משפטי

- בניכיון שיקים מסחריים קימת חשיפה לאי כיבוד השיק מסיבת אכ"מ, ביטול, זיוף, גניבה וכו'
- נהוג לשלם ללקוח 100% מגובה העסקה בניכוי עמלה
- בזמן חזרה או דחיית שיק או הליך משפטי אין ולא יהיה ממי לגבות הוצאות

הלוואה

ניכיון שיק מסחרי

אין התחייבות לזמן תגובה

זמן התגובה חייב להיות קצר - עד מספר שעות ספורות

- לגבות עמלת ניכיון שמורכבת מריבית ללא דמי טיפול מקביל לדרוש מחיר פיקס לטיול משפחתי ללא תלות ביעד או מספר הנפשות והימים. כמו לקנות דירה ולהתעלם מהקומה ממספר החדרים.
- כל עסקת ניכיון שונה מקודמתה ולכן דורשת אנליזה ותהליך ניהול סיכונים נפרדים ולכן עסקת ניכיון לשיק מסחרי בהחלט אינה דומה לעסקת מתן הלוואה מההיבט המסחרי והכלכלי.
- עסקת ניכיון שונה במהותה ובאופייה מעסקת הלוואה, היא מורכבת גם ממרכיב הריבית וגם ממרכיב הסיכון ועלויות תפעוליות ללמידת העסקה ולכן אין להתייחס רק לגובה הריבית כמו בהלוואה אשר מגובה בטחונות.
- עסקה עם חשיפה ובעלת סיכון רב יותר מהלוואה.
- עמלת הניכיון חייבת לגלם את מרכיביה על מנת שתהיה כדאית לנש"מ שאחרת דווקא עסקים קטנים עם עסקאות קטנות ידחו ע"י נש"מים מטעמי כדאיות כלכלית וניהול סיכונים (פועל יוצא הפוך של מה שהוועדה להגברת התחרותיות בבנקים רוצה להשיג).
- הנה הוועדה מנסה לקבל כספי ירושה ותאלץ לשלם דמי קבורה.
- המערכת החוץ בנקאית נוצרה מתוך צורך באשראי שלא מסופק ע"י הבנקים. הבנקים נטשו את העסקים הקטנים שאין ברשותם בטחונות ובחרו לפתח את שוק המשכנתאות ואת מגזר העסקים הגדולים השופעים בבטחונות.
- ניכיון שיקים ללא בטוחות זאת זירה שונה ממתן הלוואות ולכן הבנקים בחרו שלא להיות שם.
- מעטים הם הגופים שיודעים ורוצים לטפל בלקוחות קטנים ובינוניים ללא בטחונות.

- יש להתייחס לעובדה שמקורות המימון של נותני שירותי מטבע הינם מהמערכת הבנקאית בסביבת ריבית של כ-6%-7% (ריבית אפקטיבית המגלמת עריכת מסמכים, בטחונות וכו'). גם גיוס אג"חים מגיע לריביות של 4%-5% בהתייחס לעלויות תשקיף, נאמן, חתמים, עו"ד ורו"ח, יועצים שונים.
- גופים פיננסיים כדוגמת נותני שירותי מטבע ובנקים חייבים להיות כלכליים שאחרת לא היינו רוצים לראות בנק או גוף פיננסי קורס דבר היכול להרעיד את המשק המקומי ואת האמון במערכת הפיננסית.
- ניכיון שיקים הוא צורך קיומי עבור עסקים קטנים ובינוניים, הוא מעודד ייצור וצמיחה ומגוון לעסקים את מסגרות האשראי, מצמצם פערים בין עסקים בעלי יכולת פיננסית לבין עסקים בעלי יכולת פיננסית מצומצמת, תורם למשק בכלל ולעסקים קטנים בפרט.
- יש לקבל החלטות נבונות שכן תוצאה שגויה עשויה לגרום לתוצאה הרסנית שאלפי עסקים עשויים למצוא עצמם מסורבי שירות אצל גופים פיננסיים ומחוסר ברירה יאלצו לפנות אל השוק האפור שאת פעילותו מבצע במחשכים.
- במקרה של ניכיון שיקים ללא בטחונות, הגבלת גובה עמלת הניכיון לא תיצור תחרותיות, היא תיצור אנדרלמוסיה שלמה, וואקום וההתרסקות של עסקים קטנים מסורבי שירות.
- עסקת ניכיון היא עסקה בין קונה מרצון למכור מרצון, גם אם יש גופים שמעניקים אשראי ב 9% לשנה, הצרכן נבון, הוא עושה סקר שוק ובודק מה העמלה שיאלץ לשלם ביחס לסיכון הגלום בעסקה, הצרכן יודע לבחור בבית העסק שנתן לו את המחיר האטרקטיבי ביותר.
- יש לתת לכוחות השוק לעשות את שלהם, הזירה הפיננסית מלאה במתחרים מכל הסוגים והמינים, הרי כל גוף פיננסי שמעניק אשראי לא אטרקטיבי יסגור את שעריו במידה ולא יזכה לביקושים. מה הטעם להרוג את התינוק מראש אם גם ככה הוא לא ישרוד?
- לא נכון לנתק את מכונת ההנשמה מבלי להמתין לראות שהמכונה החדשה עובדת שכן אחרת המונשם לא ישרוד.

- על מנת לקבל החלטות קריטיות כגון: הגדרת המונח ניכיון כהלואה ומכאן להגביל את גובה העמלה יש על הצוות לבחון מקרוב במקצועיות רבה את השטח, את השוק החוץ בנקאי, לראות מי הם השחקנים, מי רוצה, יודע ויכול לטפל בעסקים קטנים.
- מה הם העמלות המוצעות על ידי השחקנים השונים?
- רבותיי, לא די להשתמש בסמאות "ריבית זולה" "עידוד עסקים קטנים", יש לבחון מי יהיה מוכן לקחת חלק במשחק, מי ירצה ויהיה מוכן לטפל בלקוחות קטנים נטולי בטחונות, מסורבי בנקים בעמלות נמוכות שאינן מגלמות את הסיכון הכרוך בהן?
- ראו מה קורה ברפורמת הסלולר שהוביל שר האוצר, חברות הסלולר מפסידות כסף ולא רחוקות מקריסה, זה בדיוק מה שיקרה למערכת החוץ בנקאית במידה ויהיו תקרות ריבית על עסקאות ניכיון ללא בטחונות, תקרת ריבית שאינה מגלמת את ניהול הסיכונים הגלום בהם, צעד שכזה יגרום לגופים חוץ בנקאים לצאת מהמשחק או חלילה לקרוס ואז לא רק שלא יצרנו תחרות אלא שוב חיזקנו את המערכת הבנקאית וממש לא שירתנו את העסקים הקטנים והבינוניים.

עסקת ניכיון שונה במהותה מהלואה

תודה

לפרטים נוספים:

דניאל מזרחי, מנכ"ל קבוצת אופל בלאנס

opal@opalbalance.com

1700-552-552